

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ

THE PROBLEMS OF CRIMINAL AND LEGAL PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS IN UKRAINE

Білоус І.М.,

кандидат юридичних наук, доцент

кафедри психології, соціології та права

Вінницького торговельно-економічного інституту

Київського національного торговельно-економічного університету

Стаття присвячена проблемам кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності в Україні. Автор аналізує причинний комплекс злочинності у сфері інтелектуальної власності. Зазначає засоби державного захисту прав фізичних та юридичних осіб у сфері інтелектуальної власності.

Ключові слова: інтелектуальна власність, об'єкти інтелектуальної власності, кримінальна відповідальність, права охорона, кримінальне провадження.

Статья посвящена проблемам криминально-правовой охраны прав интеллектуальной собственности в Украине. Автор анализирует причинный комплекс преступности в сфере интеллектуальной собственности. Отмечает средства государственной защиты прав физических и юридических лиц в сфере интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, объекты интеллектуальной собственности, криминальная ответственность, правовая охрана, уголовное судопроизводство.

The article is devoted to problems of legal and criminal assistance of intellectual property rights in Ukraine. The author analyses causal complex of crime in field of intellectual property. Means of state protection of intellectual property rights of physical and juridical bodies are mentioned in article.

Key words: intellectual property rights, criminal responsibility, target of intellectual property, legal protection, criminal legal procedure.

Актуальність теми. Забезпечення надійного захисту інтелектуальної власності в Україні останнім часом набула значної актуальності. Від її ефективного вирішення у великій мірі залежить збереження та примноження інтелектуального потенціалу, культурної спадщини, міжнародного авторитету, а також покращення загальної криміногенної ситуації в нашій державі. Охорона інтелектуальної власності сприяє використанню та подальшому розвитку місцевих винахідницьких і творчих талантів, наукових досягнень, підтримує і зберігає національний потенціал у сфері інтелектуальної діяльності та залучає інвестиції, стабілізуючи економічний стан, при якому як вітчизняні, так і зарубіжні інвестори можуть бути впевнені в тому, що їх права будуть поважатися. Наявність у державі сучасної, міжнародно-визнаної системи охорони інтелектуальної власності є необхідним елементом зрілої державності. Створення такої системи має особливе значення для України – країни зі значним науково-технічним та інтелектуальним потенціалом.

Дослідженням проблем правової охорони інтелектуальної власності в Україні присвячено ряд праць вітчизняних науковців, зокрема: Н.В. Бочарової, І.А. Бадиці, С.Г. Гордієнко, О.В. Ієвіня, Г.М. Остапович, О.А. Підпригори, І.В. Стародубової та інших. У галузі кримінального права питання кримінальної відповідальності за злочини проти прав інтелектуальної власності розглядалися у працях Я.М. Брайніна, П.А. Вороб'я, М.В. Воцинсько-

го, С.Б.Гавриша, О.А. Дворякіна, О.О. Дудорова, С.Е. Жилинського, М.І. Загороднікова, А.М. Ковалю, М.Й. Коржанського, Є.Ф. Лашука, С.Я. Лихової, П.С. Матишевського, А.С. Нерсесян, Є.В. Фесенка, М.І. Хавронюка, В.Б. Харченко, Г.І. Чангулі та ін.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши досвід розвинутих світових держав, можна зробити висновок, що добре налагоджена система суспільних відносин у сфері інтелектуальної власності є невід'ємною складовою досягнення високого економічного і соціального рівня життя суспільства.

Інтеграція України в європейський простір, розвиток рівноправних взаємовигідних відносин з іншими державами світу в інтересах України віднесено до пріоритетних національних інтересів. Проте таке членство потребує відповідності певним критеріям. У країнах Європейського Союзу чітко визначилась тенденція посилення кримінально-правового захисту прав інтелектуальної власності, тому Україна повинна також належним чином забезпечити охорону та захист прав інтелектуальної власності.

Забезпечення належного рівня охорони та захисту інтелектуальної власності є необхідною умовою членства України в Європейському Союзі і як складова національної безпеки.

Серед комплексу питань захисту прав інтелектуальної власності в Європейському Союзі на сучасному етапі боротьба з контрафакцією і піратством займає одне з провідних місць.

В Україні об'єкти інтелектуальної власності правову охорону в сучасному розумінні отримали тільки у 1993 р., коли 23 грудня Верховною Радою України було прийнято такі основоположні закони, як Закон України «Про авторське право і суміжні права», Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», Закон України «Про охорону прав на промислові зразки», Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів та послуг» та інші. Внутрішнє законодавство України про охорону інтелектуальної власності імплементувало в себе міжнародний досвід регулювання цих відносин, втілений у таких міжнародних конвенціях, як Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 р., Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1886 р., Договір про закони про товарні знаки 1891р., Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 р., та інші. Проблемами кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності на міжнародному правовому рівні регулює Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода TRIPS) – один із основних документів Світової організації торгівлі (СОТ), членом якої є також Україна.

Відповідно до положень чинного законодавства за порушення прав інтелектуальної власності передбачено настання адміністративної відповідальності, кримінальної відповідальності та цивільно-правової відповідальності.

Норми Кримінального кодексу України, які встановлюють кримінальну відповідальність за вчинення злочинів, що посягають на права інтелектуальної власності – ст. ст. 176, 177, 229, 231, 232 КК України.

В Україні не повною мірою враховується реальна небезпека наведеної групи злочинів, на законодавчому рівні не виробляються адекватні заходи реагування, має місце запізнювання в розробці системних заходів, законодавство не повною мірою систематизоване, що створює умови для плутаної судової практики, а діяльність правоохоронних органів має достатньо пасивний характер.

В.Б. Харченко вказує причинний комплекс злочинності у сфері інтелектуальної власності: 1) правового характеру; 2) економічного характеру; 3) політичного характеру; 4) організаційного характеру; 5) духовно-етичного та соціального (ідеологічного) характеру; 6) технічного характеру [1].

В Україні кримінальна відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності настає, якщо правовласнику завдана матеріальна шкода у значному, великому або особливо великому розмірі.

Так, незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо– та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у значному розмірі,

караються штрафом від двохсот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк із конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувалися для їх виготовлення.

Ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі, – караються штрафом від тисячі до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років із конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувалися для їх виготовлення.

Якщо ж такі дії, вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, – караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до шести років із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого, та з конфіскацією та знищенням всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувалися для їх виготовлення [2].

Законодавство передбачає аналогічну кримінальну відповідальність за незаконне використання:

1) винаходу, корисної моделі, промислового зразка, топографії інтегральних мікросхем, сорту рослин, а також привласнення авторства на них;

2) торговельної марки, фірмового найменування, географічного зазначення або інше порушення прав на ці об'єкти;

3) відомостей, що становлять комерційну таємницю, незаконне використання таких відомостей, якщо це спричинило істотну шкоду правовласнику;

4) незаконне виробництво, експорт, імпорт, зберігання, реалізацію та переміщення дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва, якщо ці дії вчинені у значних або у великих розмірах.

За міжнародними стандартами кримінальна відповідальність може наставати, як мінімум, у випадках навмисного використання торговельної марки при здійсненні контрафакції і піратства на комерційній основі. У країнах, що розвиваються, кримінальне покарання використовується частіше, ніж у розвинених країнах, тому що системи та процедури кримінального правосуддя в розвинених країнах повністю сформовані та дієві, а також тому, що кримінальне покарання є найсуворішим видом покарання. Крими-

нальна відповідальність застосовується як для покарання правопорушників, так і з метою запобігання правопорушенням. Оскільки притягнути до відповідальності всіх правопорушників може бути важко, одна або декілька кримінальних справ можуть бути відібрані як резонансні справи, що матимуть стримуючий вплив на значну кількість правопорушників. За законами Сполучених Штатів Америки за контрафакцію та піратство встановлене суворе покарання. Зокрема, згідно із законодавством США за несанкціоноване відтворення творів у цифровому форматі (наприклад, продуктів програмного забезпечення) та їх піратське поширення (наприклад, через світову мережу Інтернет) настає кримінальна відповідальність без необхідності доведення отримання правопорушником комерційної вигоди. Граничні суми, які дозволяють порушити кримінальну справу за піратство, за законодавством Сполучених Штатів Америки є невисокими та визначаються на основі роздрібної ціни піратської продукції [3, с. 47–48].

У 2013 році США почали розслідування дій уряду України, внаслідок яких країну визнали найбільшим порушником прав інтелектуальної власності у світі.

Перші серйозні претензії з боку США до України були пред'явлені ще в 2010 році. Тоді Україна взяла на себе низку зобов'язань, які так і не виконала. Тому в 2012 році Офіс торговельного представника включив Україну до списку країн із підвищеним рівнем нагляду Priority Watch List (тоді в ньому також були Алжир, Аргентина, Чилі, Китай, Індія, Індонезія, Пакистан, Росія, Таїланд та Венесуела). Рік українські урядовці намагалися переконати США, що почали боротись із порушенням інтелектуальних прав, але їх дії були недостатніми. В результаті в 2013 році Україну було визнано найбільшим порушником авторських прав та внесено до категорії priority foreign country (PFC).

За останні 15 років США лише двічі надавали статус PFC. І двічі це була Україна. В 2001 році США наклали торговельні санкції, які коштували українській економіці близько \$200 млн. на рік [4].

У 2014 році Міжнародний альянс інтелектуальної власності повторно рекомендував визнати Україну «піратом № 1» у світі [5].

Вказана ситуація в Україні повинна бути поштовхом для відкриття ряду кримінальних проваджень щодо захисту прав інтелектуальної власності в Україні, однак гучних справ немає.

31 січня 2012 року був закритий сайт EX.ua за рішенням суду у рамках розслідування кримінальної справи за частиною 2 статті 176 Кримінального кодексу (порушення авторських і суміжних прав). Був проведений обшук у офісному приміщенні, у дата-центрах. Вилучена велика кількість комп'ютерної та мережевої техніки, двісті серверів, контенту на них більше, ніж на 6 тисяч терабайтів, а домен EX.ua був

заблокований. Також з'явилась інформація, що проти користувачів сайту можуть бути порушені кримінальні справи через поширення контенту, який порушує авторські права. 29 березня 2012 року народний депутат України Володимир Даниленко повідомив про притягнення слідчих, винних у закритті EX.ua, до відповідальності. 15 червня 2012 року було повернено всі сервери, а 7 липня було оповіщено про 100% відновлення усіх файлів [6].

У 2011 році набула розголосу кримінальна справа, порушена за ознаками злочину, передбаченого ч. 2 ст. 176 КК України відносно В.Е. Теліпка, підприємця студента Київського національного університету ім. Т. Шевченка, який за останні три роки опублікував 16 підручників із права загальним обсягом 8 500 сторінок та Науково-практичний коментар до Конституції України в одному з київських видавництв і розповсюджував їх по всій території України. До правоохоронних органів звернулися тільки представники Національної академії правових наук України щодо порушення їх прав на твір: «Конституція України: Науково-практичний коментар». 22 лютого 2012 року Подільський районний суд міста Києва заклав кримінальну справу у зв'язку з передачею В.Е. Теліпка на поруки трудового колективу ТОВ «Машинобудівне підприємство «Респект» [7].

Висновки. Враховуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що до проблем кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності можна віднести:

1) вказаний вид злочинів можна віднести до латентних злочинів, оскільки власники особистих немайнових та майнових прав інтелектуальної власності не можуть достатньо контролювати межі порушення своїх прав;

2) суди перекидають з одного до іншого справи з приводу конкретних вимог у галузі інтелектуальної власності, стверджуючи, що такий спір не відноситься до їхньої компетенції;

3) дії, пов'язані з судовою експертизою, які дуже сильно затягують справу, коли така експертиза не є необхідною;

4) неналежна організація здійснення правосуддя і контролю;

5) недостатня практика слідчих при розслідуванні вказаної категорії справ.

На нашу думку, кримінально-правова відповідальність є найефективнішим засобом державного захисту прав фізичних та юридичних осіб у сфері інтелектуальної власності, для її забезпечення необхідно збільшити покарання щодо порушення прав на інтелектуальну власність; необхідно в рамках Кримінального кодексу вживати заходів до осіб, які незаконно отримують піратські копії та контрафактну продукцію; удосконалити законодавство в сфері інтелектуальної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Харченко В.Б. Кримінально-правова охорона прав на результати творчої діяльності та засоби індивідуалізації в Україні : монографія / В.Б. Харченко. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2011. – 480 с.
2. Кримінальний кодекс // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: kodeksy.com.ua/...nij_kodeks.../statja-176.htm.

3. Доріс Лонг, Патріція Рей, Жаров В.О., Шевелева Т.М., Василенко І.У., Дроб'язко В.С. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник. – К.: «К.І.С.». – 2007. – С. 47–48.

4. США вже не вважає Україну піратом № 1 у світі // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: watcher.com.ua/.../ssha-vzhe-ne-vvazhae-ukra.

5. Україну можуть знову визнати піратом № 1 у світі // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.unian.net/.../884004-ukrainu-snova-mogut-priznat-piratom-1.html.

6. Вікіпедія // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/EX.UA.

7. Постанова районного суду від 22.02.2012 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: document.ua/pro-zakritija-kriminalnoyi-spravi.

УДК 343.28.29

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСАД ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ В УЛОЖЕННІ ПРО ПОКАРАННЯ КРИМІНАЛЬНІ ТА ВИПРАВНІ 1845 РОКУ ТА КРИМІНАЛЬНОМУ УЛОЖЕННІ 1903 РОКУ

COMPARATIVE CHARACTERISTICS OF SPECIAL BEGINNINGS OF SENTENCING IN CODE ABOUT PUNISHMENTS OF CRIMINAL AND CORRECTIVE 1845 AND CRIMINAL CODE OF 1903

Ворона В.С.,

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Стаття присвячена дослідженню спеціальних засад призначення покарання, які містяться в Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 року та Кримінальному уложенні 1903 року. Проаналізовані спеціальні засади, наявні в цих уложеннях. Автор порівнює спеціальні засади призначення покарання у вказаних кодифікованих актах Російської імперії.

Ключові слова: порівняльна характеристика, спеціальні засади призначення покарання, призначення покарання, Уложення 1845 року, Кримінальне уложення 1903 року.

Статья посвящена исследованию специальных начал назначения наказания, содержащихся в Уложении о наказаниях уголовных и исправительных 1845 года и Уголовном уложении 1903 года. Проанализированы специальные начала, которые имеются в этих уложениях. Автор сравнивает специальные начала назначения наказания в указанных кодифицированных актах Российской империи.

Ключевые слова: сравнительная характеристика, специальные начала назначения наказания, назначение наказания, Уложение 1845 года, Уголовное уложение 1903 года.

The article is devoted to research of special beginnings of sentencing contained in Code of criminal and correctional penalties of 1845 and Criminal code of 1903. Analyzed special beginnings, which are available in these codes. The author compares special beginnings of sentencing in these codified acts of Russian Empire.

Key words: comparative characteristics, special beginnings of sentencing, appointment of punishment, Code of 1845, Criminal code of 1903.

Актуальність теми. Призначенню покарання в науці кримінального права приділяється чимало уваги. Вітчизняні та зарубіжні вчені досить багато праць присвятили засадам, на основі яких здійснюється призначення справедливого покарання. Загальні засади розглянуті більш ретельно, а от спеціальні засади певною мірою обділені увагою. Хоча вони мають давню історію становлення і розвитку, а дослідження таких засад в історичному аспекті дозволило б об'єктивно оцінити їх сучасний стан. У зв'язку з цим цікавим та необхідним є аналіз спеціальних засад призначення покарання, які відображені в останніх кодифікованих актах Російської імперії, та здійснення їх порівняльної характеристики.

У науці кримінального права призначення покарання та його спеціальні засади були предметом до-

слідження М.І. Бажанова, Є.В. Благова, А.В. Горностаї, О.О. Дудорова, Д.С. Дядькіна, О.В. Євдокімової, О.С. Жумаєва, Т.В. Непомнящої, В.В. Полтавець, М.Н. Становського, В.М. Трубникова, В.І. Тютюгіна, Р.Н. Хамітова, Ю.В. Шинкарьова та ін.

Метою статті є здійснення порівняльної характеристики спеціальних засад призначення покарання, які містяться в Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 року та Кримінальному уложенні 1903 року, а також встановлення схожих та відмінних рис спеціальних засад призначення покарання в цих актах.

Виклад основного матеріалу. Протягом значного проміжку часу українські землі не мали власної державності та знаходились під владою різних імперій. «На етнічних українських землях, що входили